

ken, »relevantti vaihtoehto muiden kansainvälisten politiikan teorioiden ohella kansainvälisen politiikan ymmärtämiseksi» (s. 281). Jag vill för min del bestrida detta huvudresultat. Inte så, att jag skulle hävda att det är felaktigt. Men nog så, att jag menar att frågan förblir oklar även efter det Käkönen formulerat sitt ovan citerade svar.

*

Inom studiet av den internationella politiken har den marxistiska konceptionen aldrig fått en lika framträdande plats som på många andra fält. Det är också ganska naturligt att så blivit fallet. Den internationella politiken och det internationella systemet har nämligen sedan de klassiska marxistiska teoriernas tillkomst antagit drag som teorierna inte inkluderar: vår värld har, till de marxistiska teoriernas förfång, starka inslag av socialistisk politik och socialistiska aktörer. De klassiska teorierna är alltså inte inklusiva; i denna väsentliga mening är de redan till sina utgångspunkter oförmögna, otillräckliga som allmänna teorier för internationell politik. Om denna brist är Käkönen förvisso mycket medveten; han diskuterar den utförligt i olika sammanhang, inte minst i avhandlingens epilög som uttryckligen är en kommentar till belysandet av frågan om den marxistiska imperialismteorins relevans. Till en egentlig lösning kommer han dock inte, och faktum kvarstår att Käkönen såväl teoretiskt som empiriskt sysslar med ett subsystem inom internationell politik, ett system där teorins premisser kan antas vara i kraft. Det första som skall sägas om Käkönens slutsats är därför att den är illa underbyggd i termer av inklusivitet, och i denna reservation instämmer Käkönen själv. Han framhåller (s. 289) att den marxistiska imperialismteorin inom ramen för hans arbete är en allmän teori om det kapitalistiska världssystemet och dess lagbundenheter, inte en teori om de socialistiska staternas utrikespolitik. »Näin se ei myöskään voi olla marxilainen teoria koko kansainvälisestä järjestelmästä», skriver Käkönen (ibid.) med en formulering som det är lätt att hålla med om och som inte riktigt är i samklang med det huvudresultat vi nämnt.

En annan invändning man kan rikta mot Käkönens konklusion är att han inte kontrasterar sin teori mot andra konkurrerande teorier. Detta är i själva verket ett drag som är ägnat att fördunkla den teoretiska ambition jag inledningsvis framhöll som prisvärd. Det är nämligen ganska ogörligt att säga något bestämt om en teoriers relevans om den inte försättes i ett konkurrensförhållande och systematiskt jämförs med rivaliserande teorier — relevans förutsätter, så som jag ser saken, inte endast att en teori klarar sig ganska bra utan att den klarar sig bättre än sina konkurrenter. (Varför, så kan man uttrycka saken, skulle man använda en teori om det finns bättre att tillgå?). Ett påpekande av denna art är naturligtvis i den meningen förfelat att det egentligen efterlyser en annan typ av avhandling än den Käkönen författat — en efter-

lysning av sådan art brukar, ofta med rätta, ses som en ganska poänglös kritik. I det sammanhang varom nu är fråga finner jag dock efterlysningen berättigad. Käkönens slutsats om den marxistiska teorins relevans hänger nämligen nu i luften på ett litet besvärligt sätt. Relevans kan som sagt bedömas endast i relation till något jämförelseobjekt, och sådana kunde och borde ha införts.

En tredje invändning är att den testning som Käkönen företar inte är tillräckligt stringent. Ur teorin härleder han vad han kallar »ennusteita», d.v.s. förutsägelser, som han kontrasterar mot verkligheten i syfte att kontrollera teorins relevans — »jos nämä ennusteet voidaan todentaa . . . on imperialismin teoriolla selitysvoimaa», skriver han (s. 78). Härvid gäller emellertid (1) att prediktion och förklaring ju inte är samma sak — en teori som förklarar predicerar även, men det motsatta gäller nödvändigtvis inte. Testen gäller alltså förmåga att predicera, vilket är något annat och svagare än att förklara. Vidare gäller (2) att Käkönen arbetar endast i termer av verifikation, inte falsifikation: »työssä ei nosteta esiin sellaisia . . . piirteitä, jotka eivät vastaa imperialismin teoriasta muodostettavia ennusteita», meddelar han (ibid.). Testens svårighetsgrad är m.a.o. på olika sätt tillrättlagd för ett för teorin lyckligt utfall. Ännu gäller (3) att prediktionerna ofta formulerats på ett så allmänt och svepande sätt att det blir svårt att se i vilken mån de faktiskt får stöd av verkligheten. Delvis är här fråga om att Käkönen använder uttryck som »voi johtaa siihen», »on todennäköistä», »saattaa esiintyä», etc., uttryck som ger alltför stort tolkningsutrymme. Men fråga är också där om att prediktionerna ibland är innehållsligt oförenliga (betrakta t.ex. den serie prediktioner om konflikter som ges ss. 81—82), varvid åtminstone någon av dem blir riktig och därmed med nödvändighet verifierar teorin. Och fråga är ännu därom att vissa prediktioner inte är härledda ur teorin utan snarare är teorins premisser. Det finns i Käkönens text (s. 79) på denna punkt en formulering som jag finner bekvämlig. Han skriver att teorins huvudsakliga test ligger däri att det internationella systemets dominerande del är kapitalistisk, systemet därmed imperialistiskt. (I texten talas visserligen (s. 79) om »teorian päätteesi». Fråga är om ett tryckfel; det bör stå »teorian päätteisi»). Tillfrågad härom vid disputationsakten bekräftade Käkönen detta.) Detta kan ju dock rimligtvis inte vara en test. Den imperialistiska teorin är en teori om imperialism; premisen för att teorin skall kunna tillämpas är då att verkligheten är imperialistisk. Men även om så är fallet har teorin ju härmed inte ännu *testats*. Vad som krävs är en empirisk prövning av de propositioner teorin ger anledning till — att teorin kan appliceras inbär ännu inte att den är riktig. Ett studium av den utformning prediktionerna har ger nog vid handen att Käkönen ofta glider mellan premisser och proposition på ett litet betänkligt sätt.

Till ovanstående skall jag foga anmärkningen at Kä-

könen inte lyckats förmedla en alldeles klar bild av sitt tillvägagångssätt till läsaren. Prediktionerna härleds sålunda med en i bästa fall implicit metod, och prediktionerna avstäms inte mot verkligheten på ett systematiskt sätt. Vad Käkönen ger är inledande förteckningar av prediktioner, breda empiriska genomgångar av de fält prediktionerna täcker, och avslutande summeringar av hur genomgångarna enligt hans mening styrkt prediktionerna. Tillvägagångssättet gör det svårt att bedöma hur rätt eller fel Käkönen sist och slutligen har, och Käkönen måste nog kritiseras för klara brister i stringens. Teorins testning är, jag hänvisar till vad jag sagt ovan, det sämsta inslaget i avhandlingen. Testningen är suddig, svårtillgänglig och metodologiskt bekymmersam. Jag vill tillägga att jag för egen del ser denna brist som en huvudorsak till att avhandlingens olika delar inte hänger så väl ihop som de kunde och borde göra. I termer av disposition och tankeprocess är avhandlingen en klar och logisk helhet. I termer av praktiskt förverkligande är den det inte.

*

Käkönens definition av konfliktbegreppet (s. 154) är olyckligt formulerad. Den synes sålunda utelämnat interna konflikter, t.ex. inbördeskrig, ur begreppets sfär — lyckligtvis följer Käkönen inte i praktiken sin definition på denna punkt. I övrigt är definitionen mycket vid, vilket rimligtvis har skapat problem vid materialets avgränsning och vid bedömningen av dess vederhäftighet. På det hela taget är den digra teoretiska och empiriska framställningen om konfliktmönster och deras sammanhang både intressant och ganska invändningsfri. Särskilt förtjänstfullt finner jag det avslutande stora kapitlet om konflikter i Afrika. I själva verket hade det varit fullt möjligt för Käkönen att disputerat med enbart detta kapitel som en empirisk bas. Avhandlingen hade härvid nog blivit en mer sammanhållen helhet. Käkönens ambition att uttala sig om den marxistiska teorins allmänna relevans har emellertid föranlett honom att ge sig i kast även med beskrivningar av det internationella systemet i stort, och för detta skall han enligt min mening inte uppbara klander. Med den framtoning avhandlingen nu har är den ganska ovanlig i vår statsvetenskapliga litteratur — här har vi en författare som inte räds uppgiften att bearbeta generell teori och underkasta bearbetningen en mångsidig empirisk prövning. C. Wright Mills har om den generella teorins företrädare sagt att de i allmänhet är oförmodna att sänka sig från de allmänna generaliseringarnas värld till de konkreta problemen värld och att de försummar specifika historiska och strukturella faktorer och omständigheter. Iakttagelsen har säkert fog för sig — man kommer t.ex. att tänka på David Easton och hans försök att via systemteoretiska konceptioner erbjuda statskunskapen en generell teori. På Käkönen kan iakttagelsen inte appliceras — i hans värld finns begreppsanalys likväl som faktorpoäng, teoriutveckling likväl som klus-

teranalys. Som föresats och ambition är avhandlingen mycket imponerande.

Det monumentala i Käkönens angreppssätt får ursäktas att framställningen ibland blir ganska svepande. Det är mer tvivelaktigt om det kan ursäktas införandet av avsnitt med en förhållandevis subsidiär karaktär, avsnitt som drygar ut den även i övrigt mycket texitrika boken. Vad jag närmast tänker på är den induktiva »fishing expedition» Käkönen ger sig ut på i inledningen till kapitlet om Afrika. Han ger där plock ur en grundmatris där 62 variabler korrelerats med varandra — variablerna beskriver egenskaper hos de afrikanska staterna. Genomgången tar en hel del utrymme och ger förhållandevis litet; den blir dessutom — eftersom den följs av faktoranalyser kring samma material — en källa till upprepningar. Den kunde egentligen ha utgått. Hade så skett, hade även en del mindre fel utgått, föranledda av att Käkönen inte alltid hållit i minnet de kvantitativa obalanser som utmärker hans material. På en punkt i genomgången (s. 217) rapporterar han sålunda en stark korrelation mellan två variabler och tar denna som utgångspunkt för en kommentar; den ena variabeln är förekomst av intervention. Av sådana konflikter finns dock bara två i Käkönens material, och korrelationen är därför nonsens. Samma kan antagligen sägas om de korrelationer i vilka kolonialkrig ($N=4$) ingår som en korrelerande part (ss. 212, 215, 218).

De faktoranalyser som ovan nämndes är två till antalet — den ena inkluderar 22 variabler som beskriver de afrikanska staternas integrering i den kapitalistiska världsekonomin, den andra inkluderar 13 variabler som beskriver ekonomisk tillväxt och ekonomisk strukturförändring i de afrikanska staterna. Analyserna ger klara resultat, och Käkönens faktortolkningar är rimliga. Ytterst syftar analyserna dock till en gruppering av de afrikanska staterna i kategorier — grupperingen är nödvändig för att Käkönen skall kunna leverera svar på den ur teorins perspektiv viktiga frågan hur konfliktbenägenhet relaterar till integration och ekonomisk utveckling. Grupperingen bygger på faktorpoäng och är enligt min mening skickligt gjord, med utnyttjande av bl.a. klusterprofiler. Inför en omständighet stannar man dock i tvekan.

Denna omständighet är att en mycket stor del av de i undersökningen ingående staterna — 20 av 53 — inte kan grupperas i av teorin önskade termer utan måste hänföras till en restkategori. Orsaken är felande data i kombination med den metod Käkönen använder: klusteranalysen kombinerar vinkategorier, och länder med felande data kombineras därför lätt med länder som har höga värden på motsvarande datapunkter. Resultaten blir i så fall naturligtvis missvisande, och Käkönens beslut att skapa en restkategori måste därför anses motiverat. Vad man kan undra är om de i restkategorin ingående staterna ändå, med någon enklare och grovare metod, kunde och borde ha spritts ut över de mer substantiella kategorierna. Fråga är i huvudsak om små och ekonomiskt ganska

perifera stater — av typ Djibouti, Guinea Bissau, Komorerna, Lesotho — även om alla stater inte är av denna typ. Jag kan inte för egen del ge ett alldeles bestämt svar, och det faktum att Käkönen inte meddelar vilka data som felar för dessa länder underlättar inte bedömningen. Jag har i varje fall intrycket att konklusionerna i vissa fall kunnat bli andra om restkategorin beaktats på ett mer nyanserat sätt. En fingervisning härom ger t.ex. den konklusion Käkönen presenterar på s. 254, där det heter att stater som är fast integrerade i den kapitalistiska världsekonomin och nöjda med sin ställning involveras i konflikter i mindre mån än andra stater. Betraktar man nu vad empirin (tabell 23, s. 253) har att förtälja om de i restkategorin ingående och huvudsakligen perifera staternas konfliktbenägenhet, skall man finna att den i själva verket är lägre än inom någon annan länderkategori: resultatet är alltså på denna punkt ett annat än det Käkönen föreslår. I vilken mån denna iakttagelse kan generaliseras till att gälla även andra konklusioner blir som sagt oklart.

•

Beträffande formalia skall jag notera att avhandlingen har ganska många tryckfel. Den errataförteckning Käkönen presenterade vid disputationen anger 62 sådana fel — ett av dem finns på pärmen. Till den som tycker att avhandlingen inte minst till följd av sin tematik borde ha lagts fram på ett världsspråk skall sägas att en bearbetad engelskspråkig utgåva är att vänta. Litteraturförteckningen bär vittne om författarens breda beläsenhet, som i fråga om imperialism- och konfliktteoretiker dock har selektiva drag. Förteckningen över undersökningens variabler borde direkt ha angett vilka variabler som medtagits i de två faktoranalyserna. I en bilaga antecknas de afrikanska konflikter som Käkönen studerat. Deras antal är i bilagen 158, medan i texten anges 159 fall. Diskrepansen förklaras av att en konflikt dubbelklassificerats. Som bilaga kunde gärna ha intagits en källkritisk diskussion av det material ur vilket variabelvärden tagits, främst kanske av Keesing's Contemporary Archives. Författarens språkbehandling anser jag mig inte skickad att kommentera. Terminologiskt slarv förekommer och bidrar till oklarheter. »Erityisesti 1970-luvun loppupuolella hallitsevaan asemaan pitäisi nousta konfliktit, joita edellä on kutsuttu intressiristiriidoiksi», heter det i en prediktion (s. 200); utsagan blir ganska meningslös när den läses mot bakgrunden av Käkönens konfliktdefinition (s. 154), enligt vilken med konflikt skall förstås »kahden kansainvälisen järjestelmän subjektin välistä manifestoitunutta intressiristiriitaa». Termen intressemotsättning används här i två icke sammanfallande betydelser: dels för att beteckna konflikter i allmänhet, dels för att beteckna en subkategori av konflikter.

•

Det tonläge i vilket jag ovan kommenterat Käkönens avhandling har varit övervägande kritiskt — det blir lätt så att opponenter felsökande funkar färger av sig även på bedömningar som inte nödvändigtvis skall ha opponenskaraktär. Avslutningsvis finner jag det därför angeläget att säga att jag mina anmärkningar till trots är imponerad av Käkönens insats. Med den har han gjort en ordentlig vetenskaplig kontribution. Särskilt skall framhållas avhandlingens vida helhetsperspektiv, och det faktum att perspektivet faktiskt appliceras och provas i flera empiriska omgångar och med utnyttjande av flera empiriska grepp. Det skall också sägas att de breda beskrivningar och analyser som Käkönen ger av 1970-talets och även tidigare årtiondens (i vissa avseenden t.o.m. tidigare århundradens) politiska och ekonomiska skeenden gör att avhandlingen har ett läsvärde även utanför de statsvetenskapliga akademiskernas krets. Jag har i denna på metodfrågor inriktade anmälan inte berört avhandlingens substantiella delar och särskilda empiriska resultat. Min anmälan är på denna punkt onekligen skev. Avhandlingen är nämligen empiriskt rik; förutom nya resultat ger den även nya sätt att kombinera och tolka förefintliga resultat. Den är nödvändig läsning för var och en som är intresserad av hur råvarupolitik och internationella systemförändringar formar och påverkar varandra.

DAG ANCKAR